

Εισαγωγή

Παιδεία, από το ρήμα «παιδεύω» (=ανατρέφω παιδί, διδάσκω) είναι το σύνολο των ενεργειών με τις οποίες ο άνθρωπος πραγματώνει την πνευματική, ηθική και κοινωνική του ολοκλήρωση. Ειδικότερα, ο άνθρωπος δεν μπορεί να θεωρηθεί ολοκληρωμένος όταν δεν γνωρίζει αφενός τα επιτεύγματα του πολιτισμού στον τομέα της γνώσης αλλά και όταν δεν έχει οικειοποιηθεί τις αρχές και τις αξίες εκείνες οι οποίες κάνουν τον άνθρωπο αντάξιο της πνευματικής του στάθμης.

Πρέπει να δούμε την παιδεία ως **σκοπό** και **μέσο**, ως ηθική δύναμη και ιδεώδες που προκαλεί την ποιτική διάπλαση των συνειδήσεων, αλλά και ως σύστημα και μέθοδο που μεταδίδει χρήσιμες γνώσεις, διατηρεί αναμμένη την εστία του πολιτισμού. Γι' αυτό και αποτέλεσε πάντοτε, και εξακολουθεί να αποτελεί και σήμερα, την ύψιστη επιδίωξη όλων των πολιτισμένων ανθρώπων. Η μορφωτική και παιδευτική στάθμη ενός λαού αποτελεί το ασφαλέστερο και πλέον αξιόπιστο κριτήριο του πολιτισμικού του επιπέδου.

Σύμφωνα με τα λόγια του Αριστοτέλη, «*παιδεία είναι να ξέρεις τι γνωρίζεις και τι δεν γνωρίζεις*». Αυτό σημαίνει ότι η πυρήνας της παιδευτικής διαδικασίας είναι η καλλιέργεια της **κριτικής ικανότητας**, η οποία από μόνη της μπορεί να απελευθερώσει τον άνθρωπο πνευματικά.

Εκπαίδευση

Με τη **στενότερη σημασία** του όρου παιδεία νοείται η **εκπαίδευση**, δηλαδή «*η θεσμοθετημένη και ελεγχόμενη μαθησιακή διαδικασία από την πλευρά της Πολιτείας ή άλλου φορέα, με στόχο τη μετάδοση κάποιου είδους ικανοτήτων ή ενός συστήματος γνώσεων και αξιών στα εκπαιδευόμενα άτομα και ιδίως στη νέα γενιά, για την ένταξη και δραστηριοποίησή της μέσα στο κοινωνικό σύνολο*».¹

Βασικά γνωρίσματα της όποιας μορφής εκπαίδευσης αποτελούν η οργανωμένη και συστηματική μορφή διεξαγωγής της σε καθορισμένο χρονικό πλαίσιο. Για παράδειγμα, η δημόσια εκπαίδευση οργανώνεται σε εκπαιδευτικά ιδρύματα τριών βαθμίδων: βασική, μέση, μεταλυκειακή και ανώτατη (Α' βάθμια, Β' βάθμια και Γ' βάθμια), με επίσημες και κρατικά ελεγχόμενες προδιαγραφές, δηλαδή με συγκεκριμένα προγράμματα διδασκαλίας ή σπουδών, εξετάσεις, σχολικά βιβλία, κανονισμούς λειτουργίας των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων κ.λπ. Η αντίστοιχη ιδιωτική εκπαίδευση εποπτεύεται από το Κράτος.

¹ Παιδαγωγική και Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια, Λεξικό. Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.

Μάθε, παιδί μου, γράμματα...

Ομάδα κειμένων:

- α) Εισαγωγή
- β) **ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ**, Ε.Π. «Η μάθηση» [Πρακτική φιλοσοφία]. Θεματικοί κύκλοι, έκδοση Ο.Ε.Δ.Β. (2001), σσ. 274-7.
- γ) **ΚΟΥΝΤΟΥΡΑ**, Μ. «Σχολείο και ζωή». Θεματικοί κύκλοι, έκδοση Ο.Ε.Δ.Β. (2001), σσ. 279-280.
- δ) **ΔΕΡΤΙΛΗ**, Γ.Β. «Αίσια και απ-αίσια». Δημοσίευμα στην εφημερίδα *Το Βήμα*, 13-11-1994.
- ε) **ΣΗΦΑΚΗ**, Γ.Μ. «Ανώτατη Παιδεία. Πώς φθάσαμε στο αδιέξοδο». *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, 11/1987. Σχολικό εγχειρίδιο, σσ. 24-26.
- στ) **ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ**, Γ. «Να φύγουν οι εξετάσεις από το Λύκειο». *Το Βήμα*, 08-10-2000.
- ζ) **ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ**, Γ. «"Εις εαυτόν": περί κρίσης και κρίσεων». *Το Βήμα*, 11-07-2010.
- η) **ΜΑΡΩΝΙΤΗ**, Δ.Ν. «Πανελλαδικό μπλέξιμο». *Το Βήμα*, 17-09-2000.

Αγωγή

Ως «αγωγή» (από το ρ. *ἄγω* που σημαίνει «οδηγώ κάποιον προς ορισμένη κατεύθυνση, σε καθορισμένο στόχο, τον βοηθώ ν' ακολουθήσει κάποιο δρόμο») με την ευρύτερη σημασία νοείται αφενός ο τομέας της διαπαιδαγώγησης που αποβλέπει στη σωστή διάπλαση της ανθρωπίνης προσωπικότητας για την αρμονικότερη ένταξη του ατόμου στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και αφετέρου αυτού του είδους η συγκροτημένη συμπεριφορά που έρχεται ως αποτέλεσμα της σωστής διαπαιδαγώγησης.

Μόρφωση

Τέλος, το αποτέλεσμα της παρεχόμενης αγωγής και εκπαίδευσης θα πρέπει να είναι η **μόρφωση**. Η μόρφωση ταυτίζεται με την παιδεία, εφόσον και τα δύο θεωρηθούν ως στόχοι προς επίτευξη. **Μορφωμένος** θα πούμε ότι είναι ο άνθρωπος που με την επενέργεια της αγωγής και της παιδείας έχει διαμορφώσει μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα με πολύπλευρες γνώσεις, πολιτισμικές και κοινωνικές ευαισθησίες, καθώς και ελεύθερο πνεύμα.

Παιδεία και γνώση

Ένα σφάλμα που γίνεται συχνά είναι σε καθημερινό επίπεδο να ταυτίζουμε επιπόλαια την παιδεία με τις γνώσεις και την επιστημονική κατάρτιση, μ' αυτό που λέμε «τίτλοι σπουδών» (πτυχία). Πρόκειται όμως για μια λαθεμένη αντίληψη γιατί οι γνώσεις είναι συντελεστές (μέσα) μόρφωσης και όχι απαραίτητα μόρφωση: *ο γραμματισμένος δεν είναι κατ' ανάγκη και μορφωμένος*.

Σωματική αγωγή

Ένα άλλο σφάλμα είναι να παραβλέπουμε την αξία της σωματικής άσκησης για την μόρφωση. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ωστόσο ότι ολοκληρωμένος άνθρωπος δεν μπορεί να θεωρηθεί κάποιος που δεν έχει καταφέρει να ασκήσει και να μελετήσει τις σωματικές του δυνατότητες. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι κατά την ελληνική αρχαιότητα (κοιτίδα του πολιτισμικού φαινομένου της παιδείας) τα κύρια κέντρα εκμάθησης ήταν τα γυμναστήρια.

Ιστορική επισκόπηση

Η «παιδεία» ξεκίνησε ως πολιτισμική ανάγκη από την **κλασική εποχή** του ελληνικού πολιτισμού. Δεν σήμαινε τόσο την ανάγκη για γράμματα, όσο την ενασχόληση με ζητήματα που απασχολούσαν τους σοφούς της εποχής, φιλοσόφους, ρήτορες, γιατρούς. Επιδίωξη ήταν να μπορεί ένας αξιόλογος πολίτης να συμμετάσχει σε μια σοβαρή συζήτηση, εκφέροντας μια ζυγισμένη γνώμη.

Για πολλά χρόνια η παιδεία παρέμεινε μία ιδιαίτερη πολιτισμική παράδοση του ελληνισμού, την οποία αργότερα υιοθέτησαν και οι **Ρωμαίοι**, αλλά που ακόμη δεν είχε γίνει θεσμός, δεν είχε περιβληθεί με κρατική επιστασία. Οι σχολές που υπήρχαν λειτουργούσαν ως πρωτοβουλίες ιδιωτών (π.χ. Ακαδημία, Λύκειο). Μετά την επικράτηση του χριστιανισμού οι σχολές έκλεισαν ή περιήλθαν στη δικαιοδοσία της Εκκλησίας κατά την περίοδο του **Μεσαίωνα**, ώπου να υπάρξει αναβίωση του αρχαίου πνεύματος κατά τους χρόνους της **Αναγέννησης**. Πνευματικό τέκνο του **Διαφωτισμού**, τέλος, είναι το «**σχολείο**» στη μορφή που το γνωρίζουμε σήμερα.

Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, οι περισσότεροι βυζαντινοί λόγιοι αποσύρονται από τον πνευματικό στίβο ή μεταναστεύουν στην Ιταλία. Η παιδεία στον τόπο μας επανέρχεται ουσιαστικά με τους **νεοέλληνες διαφωτιστές** από τα τέλη του 18ου αιώνα, οι οποίοι μόχθησαν στους τομείς της παραγωγής βιβλίων (τα περισσότερα τυπώθηκαν στο εξωτερικό) και της ίδρυσης σχολείων. Τα σχολεία — όπου υπήρχαν — έπρεπε να λειτουργούν με δαπάνη της κοινότητας ή των πλουσιότερων.

Πίνακας 1

Ορολόγιον Πρόγραμμα μαθημάτων Ελληνικών Σχολείων και Γυμνασίων Σύμφωνα με το Διάταγμα της 31ης Δεκεμβρίου 1836 (§§ 15 & 81)								
Μαθήματα	Ελληνικών Σχ.			Γυμνάσιον				Σύν
	α	β	γ	Α	Β	Γ	Δ	
[Αρχαία] Ελληνικά	12	12	12	8	6	5	4	59
Σύνθεσις	—	—	3	—	—	—	—	3
Γράφειν ελληνιστί	—	—	—	2	—	—	—	2
Θεωρία επιστημών	—	—	—	—	2	2	2	6
Ιερά Ιστορία	2	—	—	—	—	—	—	2
Κατήχησις	—	2	—	2	2	2	1	9
Γεωγραφία	3	2	2	—	—	—	—	7
Ιστορία	—	3	3	—	—	—	—	6
Ιστορία-Γεωγραφία	—	—	—	2	2	2	2	8
Μαθηματικά	3	3	—	2	2	—	—	10
Γεωμετρία-Φυσική	—	—	3	—	—	—	—	3
Μαθημ. Γεωγραφία	—	—	—	—	—	4	4	8
Φυσική Ιστορία	3	3	—	2	2	2	3	15
Ανθρωπολογία	—	—	2	—	—	—	—	2
Λογική	—	—	—	—	—	—	2	2
Λατινικά	—	—	3	4	6	5	4	22
Γαλλικά	4	4	4	2	2	2	2	20
Καλλιγραφία	2	2	—	—	—	—	—	4
Σύνολον	29	31	32	24	24	24	24	188

Πηγή: Αλ. Δημαράς [1973] 1: 66

Η μέριμνα των **επαναστατημένων Ελλήνων** για την εκπαίδευση διαφαίνεται στα βουλευτικά ψηφίσματα και στα άρθρα των Συνταγμάτων που αναφέρονται σχετικά. Στα τέλη του **1827** οι ιδέες διαγράφονται με πληρότητα και οι στόχοι καθορίζονται με σαφήνεια: «*Οι Έλληνες οραματίζονται για το ελεύθερο κράτος τους ένα εκπαιδευτικό σύστημα κλιμακωμένο σε τρεις βαθμίδες που θα προσφέρεται δωρεάν (τουλάχιστο στην α' βαθμίδα) σε αγόρια και κο-*

ρίτσια κάτω από την επίβλεψη της Βουλής, με υπεύθυνο στην κυβέρνηση έναν ειδικά ορισμένο Υπουργό. Το δικαίωμα στη μόρφωση θα είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο και η εκπαίδευση θα αποβλέπει στη διαμόρφωση ελεύθερων πολιτών, που θα έχουν συνείδηση τόσο των καθηκόντων όσο και των δικαιωμάτων τους.» (Αλ. Δημαράς [1973] 1: κζ').

Πίνακας 2

Ωρολόγιον Πρόγραμμα μαθημάτων Ελληνικών Σχολείων και Γυμνασίων Σύμφωνα με το Διάταγμα της 2ας Σεπτεμβρίου 1867								
Μαθήματα	Ελληνικόν Σχ.			Γυμνάσιον				Σύν
	α	β	γ	A	B	Γ	Δ	
[Αρχαία] Ελληνικά	12	12	12	12	12	12	12	84
[Αρχ.] Γραμματική	4	3	3	-	-	-	-	10
Γράφειν ελληνιστί	3	-	-	-	-	-	-	3
Αριθμητική	4	4	2	-	-	-	-	10
Γεωμετρία	-	-	2	-	-	-	-	2
Μαθηματικά	-	-	-	4	4	3	3	14
Ιερά ιστορία	3	2	-	-	-	-	-	5
Κατήχησις	-	-	2	2	2	-	-	6
Χριστιανική ηθική	-	-	-	-	-	2	2	4
Πολιτ. γεωγραφία	2	2	2	-	-	-	-	6
Ιστορία	-	3	3	3	3	3	3	18
Φυσική ιστορία	-	-	-	-	3	-	-	3
Φυσική-ψυχολογία	-	-	-	-	-	3	-	3
Φυσική-λογική	-	-	-	-	-	-	3	3
Γαλλικά	-	2	3	3	3	3	3	17
Λατινικά	-	-	2	4	4	4	4	18
Καλλιγραφία	2	2	-	-	-	-	-	4
Σύνολον	30	30	31	29	31	30	30	211

Πηγή: Αλ. Δημαράς [1973] 1: 206

Πίνακας 3

Ωρολόγιον Πρόγραμμα μαθημάτων Ελληνικών Σχολείων και Γυμνασίων Σύμφωνα με το Διάταγμα της 31ης Οκτωβρίου 1886 (1888)								
Μαθήματα	Ελληνικόν Σχ.			Γυμνάσιον				Σύν
	α	β	γ	A	B	Γ	Δ	
[Αρχαία] Ελληνικά	8	9	9	10	10	10	10	66
[Νέα Ελληνικά]	4	2	2	-	-	-	-	8
Θέματα & Εκθέσεις	-	-	-	2	2	2	2	8
Θρησκευτικά	2	2	2	2	2	1	-	11
Μαθηματικά	4	3	3	3	4	4	3	24
Κοσμογραφία	-	-	-	-	-	-	2	2
Ιστορία	2	2	3	3	3	3	3	19
Γεωγραφία	2	2	2	2	-	-	-	8
Φυσιογνωσία	-	2	2	-	-	-	-	4
Φυσική ιστορία	-	-	-	2	2	-	-	4
Φυσική	-	-	-	-	-	3	3	6
Φιλοσοφία	-	-	-	-	-	1	1	2
Γαλλικά	-	3	2	3	3	3	3	17
Λατινικά	-	-	3	3	4	4	4	18
Καλλιγραφία	3	2	-	-	-	-	-	5
Γυμναστική	3	3	3	3	3	-	-	15
Στρατιωτικά ασκ.	-	-	-	-	-	3	3	6
Σύνολον	28	30	32	33	33	34	34	224

Πηγή: Αλ. Δημαράς [1973] 1., σελ. 267

Με την ίδρυση του νέου κράτους πρώτος ο **I. Καποδίστριας** προσπάθησε να χαράξει συστηματική εκπαιδευτική πολιτική, προσανατολισμένη στις ανάγκες του εξαθλιωμένου λαού. Μερίμνησε προσωπι-

κά, κυρίως για την αποκατάσταση των ορφανών παιδιών του Αγώνα (ίδρυση ορφανοτροφείου στην Αίγινα) και την οργάνωση της στοιχειώδους εκπαίδευσης. Παράλληλα ίδρυσε το *Κεντρικό Σχολείο*. Ωστόσο, οι σπαρτιατικού τύπου απαιτήσεις του συνάντησαν πάρα πολλές αντιδράσεις και οδήγησαν σε πολύ ακραίες εκδηλώσεις. Η ιδιαίτερα συγκεντρωτική πολιτική του ανετράπη με τη δολοφονία του και την επιβολή της Αντιβασιλείας.

Οι **Βαυαροί Αντιβασιλείς** ελάχιστα ασχολούνται με τη μελέτη της κατάστασης και τις προτάσεις των Ελλήνων εκπαιδευτικών. Το εκπαιδευτικό σύστημα του νέου κράτους χαρακτηρίζεται από την προσήλωση στη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής και αποτελεί ουσιαστικά μεταφύτευση του βαυαρικού συστήματος στην ελληνική πραγματικότητα. Υποβαθμίζεται έτσι συστηματικά η παροχή τεχνικής εκπαίδευσης, εξαιτίας ιδεολογικών και πολιτικών σκοπιμοτήτων.

Το πρόβλημα

Όπως βλέπουμε από τους παρατιθέμενους πίνακες, το νεοσύστατο κράτος θεώρησε βασική πηγή παιδείας την εκμάθηση και μελέτη της αρχαίας γλώσσας και των αρχαίων κειμένων. Η βασική ιδέα ήταν ότι έπρεπε να αποκατασταθεί η συνέχεια με το αρχαίο ένδοξο παρελθόν το οποίο υπερείχε έναντι του θλιβερού παρόντος των αγράμματων ημιβάρβαρων. Έκτοτε τα ελληνόπουλα έμαθαν να ζουν αναμασώντας το μεγαλειώδες φάντασμα του αρχαίου παρελθόντος. Τα χαρακτηριστικά αυτά θα παραμείνουν αναλλοίωτα για χρόνια από τα καθεστώτα που θα ακολουθήσουν, καταδικάζοντας την εκπαίδευση σε στείρο και ανώφελο μιμητισμό και απομακρύνοντας τις νέες γενιές των ελληνόπουλων από τις προοδευτικές ιδέες που είχαν εκφρασθεί κατά την Επανάσταση.

Το τίμημα αυτής της επιλογής υπήρξε ανυπολόγιστο. Για να σταθεί η Ελλάδα ανάμεσα στα σύγχρονα κράτη χρειαζόταν νέες ιδέες, γρήγορη ανάπτυξη, αφομοίωση νέων τεχνολογιών. Το στίγμα που δόθηκε ήταν διαφορετικό. Λατρεία του παρελθόντος, ιδεοληπτική προσέγγιση του παρόντος και βαυκαλισμός, αποτελούν καλές συνταγές για τη διατήρηση του συντηρητικού καθεστώτος. Αποτέλεσμα: το φάντασμα της αρχαίας Ελλάδας αντιπροσωπεύει μόνιμα τον ελληνικό πολιτισμό, η τεχνολογική εκπαίδευση καρκινοβατεί ακόμη και σήμερα, η θετική και λογική σκέψη συχνά καταπνίγεται.

Ίσως το χειρότερο απ' όλα τα δεινά της εκπαίδευσης υπήρξε η επιβολή μιας γλώσσας η οποία εντέλει δεν ήταν η γλώσσα του ελληνικού λαού. Ούτε δημοτική ούτε αρχαία αλλά ένα μίγμα των δύο, η λεγόμενη «καθαρεύουσα», υπήρξε για χρόνια η επίσημη γλώσσα του κράτους, διαχωρίζοντας έτσι και πρακτικά την επίσημη εξουσία από τον λαό.

Β. Παπαϊωάννου, στιγμιότυπο από σχολείο αμέσως μετά την κατοχή. Η δωρεάν βασική εκπαίδευση για τα ελληνόπουλα καθιερώθηκε μόλις στις αρχές του 20ού αιώνα.

Το ζήτημα της εξειδίκευσης

Οι αναπτυγμένες κοινωνίες έχουν δύο καθήκοντα απέναντι στους νέους: *α)* να τους εμπνεύσουν αξίες και συμπεριφορές που να εμπεδώνουν τον πολιτισμό και να βοηθούν στην κοινωνική πρόοδο, και *β)* να διευκολύνουν την επαγγελματική αποκατάσταση των νέων σε αντιστοιχία με τις κοινωνικές ανάγκες.

Η εκπαίδευση είναι ο φορέας που αναλαμβάνει κατά κύριο λόγο το *β)* καθήκον. Διαπιστώνει μάλιστα κανείς πως, με την πρόοδο της τεχνολογίας και τη διαρκή επέκταση των τεχνολογικών εφαρμογών, η ανάγκη για εκπαίδευση γίνεται ολοένα πιο αισθητή, ακόμη και σε τομείς που παραδοσιακά η εκμάθηση γινόταν στην πράξη και με την πείρα. Για παράδειγμα, οι σημερινοί αγρότες χρειάζονται την κατάλληλη εκπαίδευση στις νέες μορφές καλλιέργειας και στα σύγχρονα μέσα.

Έτσι κάθε πολιτεία οφείλει να καθοδηγήσει τους νέους σύμφωνα με τις ανάγκες της, προκειμένου να βελτιώσει είτε το παραγωγικό είτε το πολιτισμικό δυναμικό της.

Διαπιστώνεται ωστόσο από τη μια ότι παραμελείται σημαντικά η παιδευτική-μορφωτική διάσταση της εκπαίδευσης, από την άλλη ότι το σύστημα κατάρτισης και προσανατολισμού των νέων δεν επαρκεί ή παρουσιάζει δυσλειτουργίες. Είναι αμφίβολο, για παράδειγμα, αν το Λύκειο κατορθώνει να μορφώσει τους νέους και να τους προετοιμάσει αποτελεσματικά για μια δυναμική έξοδο στον στίβο της ζωής. Το απολυτήριο του Λυκείου πλέον δεν αποτελεί επαρκές εφόδιο. Με βάση τα συγκριτικά αποτελέσματα και το επίπεδο γνώσης, οι Έλληνες μαθητές υστερούν σημαντικά. Η απογοητευτική εικόνα

συμπληρώνεται στα ελληνικά Πανεπιστήμια, τα οποία δε θεωρούνται ιδρύματα αιχμής στον ευρωπαϊκό χώρο και από τα οποία ελάχιστα καλλιεργούν την έρευνα.

Οι απαιτήσεις όμως πληθαίνουν. Η χώρα μας συμμετέχει σε μια πολυπληθή κοινωνία εθνών με υπέρτερο ανταγωνιστικό δυναμικό μόρφωσης και κατάρτισης. Οι ελληνικές εταιρείες περνούν συχνά σε ξένα χέρια και οι καλύτεροι επιστήμονές μας απορροφώνται στο εξωτερικό.

Η Πολιτεία έχει σημαντικές ευθύνες στον τομέα της Παιδείας. Δεν έχει κατορθώσει να αναδιαρθρώσει την εκπαίδευση ώστε να βρίσκεται σε αντιστοιχία με τις ανάγκες της κοινωνίας και τις απαιτήσεις του μέλλοντος. Δημιουργούνται έτσι κάθε χρονιά πλήθος πτυχιούχων οι οποίοι δεν βρίσκουν θέση απασχόλησης στην αγορά και αναγκάζονται να εργασθούν ως ανειδίκευτοι σε οποιαδήποτε εργασία. Από την άλλη, οι προσπάθειες αναβάθμισης της τεχνολογικής εκπαίδευσης χαρακτηρίζονται από προχειρότητα και δε φέρνουν τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Για να συναντήσει η Ελλάδα το μέλλον της είναι απαραίτητο να δημιουργήσει υποδομές ανταγωνιστικής εκπαίδευσης που να βασίζονται σε *ρεαλιστική εκτίμηση των κοινωνικών αναγκών*. Αν και η κύρια ευθύνη ανήκει στην Πολιτεία, θα πρέπει να συμβάλουν όλοι οι εμπλεκόμενοι παράγοντες στην προσπάθεια. Κατά κύριο λόγο οι διδάσκοντες και τέλος οι ίδιοι οι διδασκόμενοι, είτε μαθητές είναι είτε φοιτητές. Το ζήτημα είναι αν υπάρχει η βούληση για σωστή δουλειά.

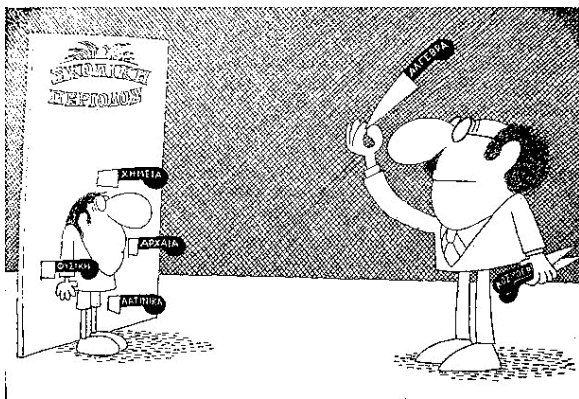
Σύγχρονη κοινωνία και εκπαίδευση

Η σύγχρονες εξελιγμένες κοινωνίες χαρακτηρίζονται από σημαντική πολυπλοκότητα και επαφίενται σε μεγάλο βαθμό στην **τεχνολογία**. Η εκπαίδευση θα πρέπει να κρατά ενημερωμένη επαφή με τις τεχνολογικές εξελίξεις αλλά και τις νέες ειδικότητες που οι εξελίξεις απαιτούν.

Απαιτείται επίσης η **ικανότητα εργασίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα**, ξένα ως προς αυτό στο οποίο ενηλικιώθηκε και σπούδασε ο νέος. Η Ε.Ε. και οι νέες διεθνείς συνθήκες ωθούν σε κινητικότητα και αναζήτηση εργασίας σε διάφορες χώρες. Όστε η γλωσσομάθεια αλλά και η εξοικείωση με ξένα περιβάλλοντα, όπου απαιτείται σεβασμός και διαλλακτικότητα, αποτελούν πολύτιμα εφόδια.

Στη βάση της παραπάνω προοπτικής απαιτείται **ευρεία μόρφωση** με δυνατότητα κριτικής εμβάθυνσης, ώστε να μπορεί ο νέος διάφορες καταστάσεις με πνεύμα συνεργασίας.

Η εκπαίδευση πρέπει τέλος να προετοιμάσει **ελεύθερους πολίτες**, προικισμένους με ελεύθερη σκέψη και δημοκρατικά ιδεώδη.

Του Κυρ

Ε. Π. Παπανούτσου

Η μάθηση

Ένας σοφός της Ανατολής λέγεται ότι διατύπωσε το απόφθεγμα: «Έως τα δεκαπέντε μου χρόνια έπαιξα, έως τα εικοσιπέντε μου αγάπησα, έως τα τριανταπέντε μου πολέμησα, έως τα πενήντα μου κέρδισα, τώρα αρχίζω να μαθαίνω». Μόνο αν δώσουμε στο «μαθαίνω» μία ειδική σημασία: «θεωρώ από ψηλά τα εγκόσμια», «εισδύω βαθύτερα στα προβλήματα του κόσμου και της ζωής», με μια λέξη: «φιλοσοφώ», μπορούμε — νομίζω — να εξηγήσουμε γιατί μέσα στο ρητό τούτο η μάθηση τοποθετείται στις τελευταίες δεκάδες του βίου.

Εάν όμως θελήσουμε να κυριολεκτήσουμε και να δώσουμε στον όρο το ουσιαστικό και γενικό νόημά του, πρέπει να παραδεχτούμε ότι ο άνθρωπος «μαθαίνει» από την πρώτη έως την τελευταία στιγμή της ζωής. Όσο είναι πραγματικά ζωντανός μαθαίνει, και όταν πάψει να μαθαίνει, είναι ήδη νεκρός, και ας μην έχει ακόμη ταφεί... Τούτο θα φανεί καθαρά από την ανάλυση της έννοιας «μάθηση».

Με τη μάθηση (που είναι φαινόμενο καθολικό μέσα στο σύμπαν της ζωής) κάθε ζωντανό ον επιδιώκει και πραγματοποιεί δύο σκοπούς:

- Δραστηριοποιεί και κατευθύνει τις δυνάμεις του για να προσαρμοστεί, όσο γίνεται καλύτερα, στο φυσικό και (αν είναι άνθρωπος) στο ιστορικό περιβάλλον.
- Αποκτά την ικανότητα και τα μέσα να αλλάξει τούτο το περιβάλλον, να το αναμορφώσει, για να επιτύχει την ικανοποίηση των αναγκών και (αν είναι άνθρωπος) των φιλοδοξιών του.

Κατά βάθος οι δύο αυτές διαδικασίες είναι αλληλένδετες και αλληλέγγυες, η μία συμπληρώνει και εξασφαλίζει την άλλη. Για τούτο μπορούμε να τις συμπλέξουμε μέσα σ' ένα και τον ίδιο ορισμό. «Έμαθα» στη γενικότητά του σημαίνει ότι προσπάθησα

και πέτυχα να προσαρμοστώ στους όρους του φυσικού και του ιστορικού κόσμου τόσο καλά, ώστε τον έκανα να προσαρμοστεί κ' εκείνος στις βλέψεις μου. Κατ' αυτό τον τρόπο δεν υποτάσσομαι μόνο στις απαιτήσεις (τους νόμους) του, αλλά και αποτυπώνω απάνω του τη σφραγίδα μου, τον υποχρεώνω να με υπηρετήσει. Της μάθησης έργο είναι και το ένα και το άλλο. Και επειδή ζωή θα πει ένταξη αλλά και κυριαρχία στο «περιβάλλον», το φυσικό και το ιστορικό (για τον άνθρωπο), κάθε ζωντανό ον μαθαίνει για να ζήσει, και ζει εάν και όσο μαθαίνει. [...]

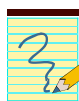
Με τη μάθηση λοιπόν, κατά την πλατύτερη έννοιά της, όπως μπορούμε να μετατρέψουμε την έρημο σε περιβόλι, έτσι γινόμαστε ικανοί να αλλάξουμε και το ρεύμα της ιστορίας, να εγκαινιάσουμε μια άλλη αντίληψη των πραγμάτων, μια άλλη ευαισθησία, άλλα ηθικά μέτρα, άλλες κοσμολογικές ιδέες. Τότε η μάθηση φτάνει στο πλήρωμά της. Όταν είναι μεταβολή όχι μόνο του εαυτού μας στη σχέση του με τον φυσικό και ιστορικό κόσμο, αλλά και του φυσικού και ιστορικού κόσμου στη σχέση του μ' εμάς.

[...]

«Μαθαίνω» σημαίνει όχι μόνο συλλέγω εξακριβωμένα γεγονότα, αλλά και τα κατανοώ. Και κατανοεί εκείνος που δεν δέχεται απλώς τα δεδομένα που του προσφέρονται, και όπως του προσφέρονται, αλλά και τα επεξεργάζεται με το νου του. Δηλαδή τα συσχετίζει, τα κατατάσσει, τα αναλύει, τα συνθέτει — με την προσεχτική και εύστοχη χρησιμοποίηση των κατηγορικών σχημάτων που έχει στη διάθεσή του το πνεύμα του καλλιεργημένου ανθρώπου. Τέτοια λ.χ. σχήματα είναι η σειρά του χρόνου (παρόν, παρελθόν, μέλλον), η τάξη του λόγου (λογικώς πρότερον, λογικώς ύστερον, σχέση προκειμένων και συμπεράσματος), ο ειρμός της αιτίας και του αποτελέσματος κ.ο.κ. Ας σταθούμε για λίγο σ' αυτή την τελευταία περίπτωση: επεξεργασία των δεδομένων κατά την κατηγορία της αιτιότητας. Δεν είναι καθόλου εύκολος ο προσδιορισμός της πραγματικής αιτίας ενός συμβάντος. Π.χ. του Α' Παγκόσμιου Πολέμου του αιώνα μας (1914-1918): ποια άραγε να υπήρξε η αιτία; Η δολοφονία του Διαδόχου της Αυστρίας στο Σεράγεβο; Μια συνωμοσία, ένας φόνος, μπορεί να έχει ως «αποτέλεσμα» την έναρξη ενός τρομαχτικού πολέμου που στέλνει στον τάφο εκατομμύρια ανθρώπων και προκαλεί τεράστιες οικονομικές καταστροφές; Όταν προβάλλουν οι απορίες αυτές, το πρόβλημα της αιτίας των ιστορικών γεγονότων παρουσιάζει αμέσως τις ανησυχητικές διαστάσεις του. Είναι άραγε το συγκεκριμένο συμβάν Α εκείνο που εξαπολύει τον καταρράκτη μιας ολόκληρης σειράς πολλαπλών γεγονότων, η «αιτία» τους; Ή μήπως και αυτό είναι απλός κρίκος σε μια μακράν αλυσίδα που ξετυλίγεται προς τα πίσω χρονικά και αιτιολογικά; Κάτι σαν την τελευταία σταγόνα που κάνει το ποτήρι να ξεχειλίσει; Μήπως πρέπει να εξερευνήσουμε καλά το βάθος του ποτηριού για ν' ανακαλύ-

ψουμε ουσιαστικότερα «προηγούμενα», και ιδίως για να καταλάβουμε πώς συσσωρεύονται το ένα πίσω από το άλλο τα γεγονότα που ενεργούν αθροιστικά και προκαλούν αίφνης την έκρηξη; Όλα βέβαια μαζί δικαιούνται να θεωρηθούν «αιτία» του τελικού αποτελέσματος. Βρίσκονται όμως όλα στο ίδιο επίπεδο σπουδαιότητας; Έχουν όλα στον ίδιο βαθμό την ιδιότητα που ονομάζουμε ιστορική «αποτελεσματικότητα»;

Με τέτοιες αναλύσεις ο κριτικός νους οδηγείται σε μια πολύ χρήσιμη διάκριση (που έχει εισαγάγει η μαθηματική σκέψη) ανάμεσα στις αναγκαίες και στις επαρκείς συνθήκες. Αναγκαία, για το παράδειγμά μας, είναι εκείνη η συνθήκη που οπωσδήποτε πρέπει να υπάρξει, για να εκραγεί ένας πόλεμος των διαστάσεων του Α΄ Παγκόσμιου. Εάν λ.χ. δεν είχε υπάρξει ένας οξύς οικονομικός ανταγωνισμός μεταξύ Γερμανίας και Γαλλίας (καθώς και της Αγγλίας) ο πόλεμος δε θα είχε κηρυχτεί. Αυτός όμως ο όρος είναι μόνο αναγκαίος, όχι και επαρκής. Γιατί επί πολλά χρόνια υπήρχε ο οικονομικός ανταγωνισμός των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων, και όμως η πολεμική σύρραξη έγινε το 1914. Πρέπει λοιπόν να υποθέσουμε ότι εκτός από την αναγκαία πρέπει να υπάρξει και μια άλλη συνθήκη, για να φτάσει στο πλήρωμά της η αιτία που θα επιφέρει το αποτέλεσμα. Είναι άραγε τέτοια συνθήκη η δολοφονία του Αυστριακού Διαδόχου στο Σεράγεβο; Νέα ανάλυση των δεδομένων χρειάζεται, για να βρεθεί η ορθή απάντηση στο ερώτημα τούτο. Πιθανόν να φανεί στο τέλος της έρευνας ότι η δολοφονία δεν επηρέασε με το βάρος της την πλάστιγγα της ιστορίας, παρά ήταν μόνο πρόσημα και αφορμή, ο σπινθήρας που χρειάστηκε η φωτιά για ν' ανάψει. Αν δε γινόταν, πάλι θα επακολουθούσε ο πόλεμος από μian άλλη αφορμή-πρόσημα. Με αυτόν περίπου τον τρόπο επεξεργάζεται λογικά τα δεδομένα ενός θέματος εκείνος που θέλει να τα εννοήσει. Προσπαθεί όχι απλώς να τα πληροφορηθεί, αλλά και να τα «μάθει».

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ε. Π. Παπανούτσου, *Η μάθηση*

- α) Να σχολιάσετε την α΄ § του κειμένου.
β) Συμφωνείτε με το απόφθεγμα του σοφού Ανατολίτη ή με την άποψη που διατυπώνει ο συγγραφέας στη συνέχεια;
- Ποιους σκοπούς πραγματοποιεί ο άνθρωπος με τη μάθηση και πώς τελικά ο ένας συμπληρώνει και εξασφαλίζει τον άλλο;
- Πώς φτάνει ο άνθρωπος στην ουσιαστική μάθηση; Να παρακολουθήσετε τα στάδια αυτής της μάθησης στις δυο τελευταίες παραγράφους του κειμένου. Με ποιον τρόπο ο συγγραφέας στηρίζει την άποψή του;

Μίλτου Κουντουρά

ΣΧΟΛΕΙΟ &

ζωή

Η νέα γενιά έχει μέσα της όλα τα στοιχεία για την ωραία της εξέλιξη, έχει την ορμή και τη δύναμη, έχει μ' ένα λόγο τη βούληση για την αυτοδημιουργία της. Οι τάσεις και η θέλησή της είναι συνεπείς με την εποχή της, γιατί η εποχή της έχει δράση και κίνηση, και τα νιάτα άλλο δεν είναι κι αυτά παρά δράση και κίνηση.

Άλλο δε θέλουν λοιπόν τα νιάτα αυτά παρά ελευθερία ενέργειας προς τα ιδανικά που ζουν και υπάρχουν μέσα τους, ελευθερία που ξέρει πάντα να υποτάσσεται στις πανίσχυρες αυθεντίες των ιδανικών τους αυτών, κι ουδέποτε στις αυθεντίες που κ' εμείς οι ίδιοι πια δεν τις πιστεύουμε. Τότε μόνο τα νιάτα αυτά θα ζουν αρμονικά με τον εαυτό τους, και η ελευθερία τους δε θα πέφτει σε θλιβερή αναρχία, και η απόδοσή τους θα είναι πράγματι δημιουργική. Αντ' αυτών όμως ο δάσκαλος παρουσιάζει στο παιδί μια ψυχή περιτυλιγμένη σαν τις μούμιες σε χίλιους παλαιούς παπύρους, την ψυχή εκείνη που είπα παραπάνω ότι βρίσκεται σε αντίφαση με τη σύγχρονη σκέψη και ζωή, επομένως βρίσκεται σε αντίφαση και με την ψυχή της σημερινής νιότης, και δημιουργεί ένα σχολείο θεατρισμού και υποκρισίας.

Κ' εδώ έγκειται η μεγαλύτερη τραγωδία της σημερινής εκπαίδευσής μας. Στάση και σκέψη του δασκάλου προς το παιδί, οργάνωση και πρόγραμμα, τρόπος διδασκαλίας και σχολική ζωή είναι γεμάτα από παλαικό ακόμα διδασκαλισμό και υποκρισία. Δάσκαλος και παιδιά άλλο δεν είναι παρά θεατρίνοι. Θεατρίνοι μιας κωμωδίας που κι ο ένας κι ο άλλος έμαθαν και μαθαίνουν κάθε μέρα αριστοτεχνικά να την παίζουν. Ο ένας γελά τον άλλο και μένουν κ' οι δύο τόσο ευχαριστημένοι όσο επιτηδειότερα παίζουν την κωμωδία αυτή.

Και δάσκαλο λέγοντας δεν εννοώ μονάχα τον επαγγελματία δάσκαλο. Εννοώ και τον γονιό και τον εκπαιδευτικό σύμβουλο και τον καθηγητή του πανεπιστημίου και το κράτος, που τους έχει από πολλού

διαποτίσει η ψυχή του παλιού δασκάλου, και όλους εκείνους που από τις σκέψεις ή τις πράξεις τους λείπει το νόημα της ζωής.

Μέσα στην αλληλοσύγκρουση αυτή αξιών, διδαγμάτων, δειγματισμών, τιμωριών, εξετάσεων, παιδικού φόβου και εφηβικής ορμής, τι να σου κάμει ο μαθητής που με βάση τις φυσικές ιδιότητές του ζητά με ολάνοιχτα τα μάτια της ψυχής του την οριστική φόρμα του; Η ελεύθερη σκέψη του καταπνίγεται μόλις ζητήσει να εκδηλωθεί. Οι υποψίες των μεγάλων τον βαραίνουν απ' όλες τις μεριές. Η υποσυνείδητη ζωή του βλέπει, και το νιώθει αυτό καλύτερα κι από μας τους μεγάλους, ότι μια υποκριτική αντίφαση υπάρχει μεταξύ των όσων λέγονται και των όσων γίνονται στη ζωή μας, και την αντίφαση αυτή δεν του επιτρέπεται να τη θίξει ή να την επικρίνει. Οφείλει να πιστέψει τη θέληση όλων αυτών των παιδαγωγών, έως ότου σχηματιστεί και σ' αυτόν η παρδαλή ατομικότητα του ηλικιωμένου, για να επαναλάβει κι αυτός τις ίδιες αδικίες στην ερχόμενη γενεά.

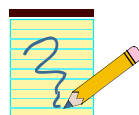
Ύστερ' απ' όλον αυτόν τον αέρα της υποκρισίας που διαπνέει πέρα ως πέρα τις ψυχές και την εκπαίδευσή μας, πώς είναι δυνατό ν' ανοιχτεί η ψυχή του εφήβου προς ελεύθερη και ειλικρινή δράση και μάθηση; Ακόμα ως κ' η γλώσσα του, το απλό και αληθινό και σύμφωνο με την απλότητα της ψυχής του όργανο, που μ' αυτό θα διοχετευθεί ο πύρινος αναβρασμός των σκέψεων και των συναισθημάτων του, του εμποδίζεται από τους δεσποτικούς νομοθέτες της ζωής του. Η βίαιη εκμάθηση ορθογραφικών κανόνων μέσου γραμματικών απομνημονεύσεων έχει ευτυχώς προ πολλού ατονήσει, γιατί κ' οι καλύτεροι θιασώτες των τρόπων αυτών έχουν κι αυτοί προ πολλού χάσει την πίστη των ιδανικών τους.

Τους έχει παρασύρει κι αυτούς το ρεύμα της ζωής, αλλά όχι σε τέτοιο σημείο ώστε ν' αντικαταστήσουν τους τρόπους εκείνους με νέους, γιατί δεν τους πιστεύουν ακόμα. Έτσι γίνεται και για όλα τα μαθήματα που θα διδάξουμε στο παιδί. Στη ζωή μας είμαστε απείρως νεοτερικότεροι, ως και οι γεροντότεροι από μας. Μόλις όμως στρέψουμε τα μάτια μας προς το σχολείο και το παιδί που ζει εκεί μέσα, βάζουμε τα γυαλιά της μούμιας, των νεκρών πια τύπων και της δασκαλικής δεοντολογίας. Πώς είναι δυνατόν πια έτσι να κινήσουμε προς τα εμπρός και προς εξέλιξη τις πλούσιες δημιουργικές δυνάμεις που κρύβονται μέσα σε κάθε παιδί; Απεναντίας κλείνουμε τις ωραίες των πόρτες για ν' αφήσουμε απ' αλλού τη διέξοδο των δυνάμεων αυτών. Στο δρόμο και μέσα στην κοινωνία, στις δικές του συναναστροφές και στα μυστικά παιχνίδια του βρίσκει τότε ελεύθερα το παιδί να διοχετεύσει το περίσσεμα της ψυχής του.

Η ορμή για τη μάθησή του ξοδεύεται τότε κρυφά σε ύποπτα σαχλογραφήματα εφημερίδων και περιοδικών, σε βλαβερές συζητήσεις και σε θεάματα, σε καταστρεπτικά παιχνίδια και αμαρτωλούς ερωτι-

σμούς. Όλες αυτές είναι τεράστιες δυνάμεις, που μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στο σχολείο, έφτανε μόνο όλοι οι παιδαγωγικοί μας παράγοντες να κατανοούσαν τη σημασία τους και να έρχονταν προπαντός σε ειλικρινή συνεννόηση με την εποχή τους, με τον εαυτό τους και με την παιδική ψυχή.

Προπαντός με την παιδική ψυχή. Γιατί αυτή, παρ' όλη τη μικρή της φαινομενική νόηση, μπορεί να νιώσει και να συγχωρέσει τους δασκάλους της επιτέλους γιατί σήμερα δεν τους δίνουν λαμπρά διδακτήρια και πλούσια διδακτικά μέσα· όμως το ότι τους εμποδίζουν να μιλήσουν και να γράψουν τη γλώσσα τους και να εκφράσουν ελεύθερα τη σκέψη και τη χαρά τους, ώστε να ξεδιπλώσουν προς μεγάλα ανθρώπινα ιδανικά τη δύναμή τους, δεν μπορεί να το νιώσει κι ούτε να μας το συγχωρέσει ποτέ. Και με το δίκιο της!

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

M. Κουντουρά, Σχολείο και ζωή

- Ο M. Κουντουράς επιχειρεί μια κριτική προσέγγιση της εκπαίδευσης της εποχής του.
 - Ποια χαρακτηριστικά της εκπαίδευσης σχολιάζει;
 - Ποια μειονεκτήματα διακρίνει στο δάσκαλο;
 - Τι αναζητεί η νεανική ψυχή που δεν της το προσφέρει το σχολείο; Πού ξοδεύει την ορμή της για μάθηση;
- Πιστεύετε ότι τα χαρακτηριστικά της ελληνικής εκπαίδευσης, στα οποία αναφέρεται ο M. Κουντουράς, αποτελούν στοιχεία του παρελθόντος ή διατηρούν ακόμη την ισχύ τους στο σημερινό ελληνικό σχολείο;

$$\begin{aligned} & \sqrt{\frac{41,58}{37}} + RMC^2 + \frac{14,32}{47,6} + \sqrt{\frac{45}{2}} + \\ & + \frac{6,151}{82} + MCH^2N + \sqrt{\frac{73,2}{98}} + \frac{14,8}{17} + \\ & + \frac{642,5}{411} + \sqrt{32,4} + RH^3 = \text{ΘΕΛΩ ΝΑ ΠΑΙΞΩ} \end{aligned}$$

Αίσια και απ-αίσια

Γ. Β. Δερτιλή,

Καθηγήτη της Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών

[...] ΣΗΜΕΡΑ, βεβαίως, τα πράγματα αρχίζουν να μεταβάλλονται. Οι Έλληνες αστοί, ιδίως όσοι ανήκουν στις υψηλότερες βαθμίδες της τάξης των, προσαρμόζονται ταχύτατα στις νοοτροπίες και απαιτήσεις του αναπτυσσόμενου κόσμου. Η μεγάλη μεταβολή όμως, δεν αφορά στη σημερινή γενιά, αλλά στις επερχόμενες. Οι γόννοι των αστικών οικογενειών όχι μόνο επαναστατούν όπως κάθε νέος εναντίον της γονεϊκής νοοτροπίας, αλλά έχουν και τεράστιες ευκαιρίες να διαμορφώσουν δικές τους, νέες ιδέες. Δέχονται πολλαπλά ερεθίσματα, ταξιδεύουν, επηρεάζονται από νοοτροπίες αλλοδαπών συντρόφων· καθιερώνουν νέα πρότυπα, αισθητικά, πολιτισμικά, οικονομικά, επιστημονικά και μορφώνονται γερά, συνήθως σε καλά ξένα πανεπιστήμια. Μεγάλη ιστορική μεταβολή για την ελληνική κοινωνία: μια νέα ηγετική τάξη γεννιέται, η «μετα-αστική».

Οι εξελίξεις αυτές και οι διαφαινόμενες συνέπειές τους θα έπρεπε κανονικά να μας προκαλούν αισιοδοξία. Ωστόσο, η συντριπτική πλειονότητα των ελληνοπαίδων είναι αυτοί που παραμένουν με τις λειψές γνώσεις του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Και το σύστημα αυτό αποτυγχάνει οικτρά, διότι συνδυάζει όλες τις μονομέρειες μιας παραδοσιακής γενικής εκπαίδευσης με όλα τα ελαττώματα μιας «μοντέρνας» εξειδίκευσης.

Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ τάση στηρίζεται στον εθνικισμό κι εκφράζεται ανέκαθεν με την έμφαση στη σπουδή των θρησκευτικών, της ελληνικής γλώσσας και ιστορίας. Στόχοι της ήταν, από τον περασμένο αιώνα, να εμπεδώσει μian εθνική ταυτότητα, να θεμελιώσει την ιστορική συνέχεια του Ελληνισμού και, εκπαιδεύοντας έτσι τους ελληνοπαίδες, να τους δώσει ένα εφόδιο ζωής που θεωρήθηκε περίπου ακαταμάχητο, μια «κλασική» παιδεία.

Η παραδοσιακή αυτή τάση παραμένει έντονη ως τις μέρες μας, σε σύγκρουση με τις εκσυγχρονιστικές ιδέες για την εξειδίκευση και τον επαγγελματισμό. Όμως μια σωστή γενική εκπαίδευση καλλιεργεί σκέψη ευρεία, αδογματιστη, κριτική και λιτή· στοιχεία που έλειπαν από το ελληνικό σύστημα, στηριγ-

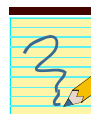
μένο ανέκαθεν στον εθνοκεντρισμό, στον δογματισμό, στην ακρισία και στον στόμφο.

Ακρισία αμέθοδη, υποταγή στη δογματική αυθεντία: με τέτοια δεδομένα, οι εκσυγχρονιστικές τάσεις προς την εξειδίκευση ήταν κι αυτές καταδικασμένες. Η εξειδικευμένη εκπαίδευση χρειάζεται γερό υπόβαθρο γενικής παιδείας, το οποίο, ακριβώς, προσδίδει και κριτική σκέψη.

ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ είναι σήμερα πλέον καταλυτικές. Η συντριπτική αυτή πλειονότητα των νέων που δεν αποκτούν ούτε γενική παιδεία ούτε κρίση και μέθοδο ούτε εξειδίκευση, τροφοδοτεί μια νέα «τάξη υπηρετών», ένα υπηρετικό κοινωνικό στρώμα υπάλληλων «μετα-αστικών» στρωμάτων — ελληνικών, ευρωπαϊκών και διεθνών. Η διαχωριστική γραμμή δεν είναι πλέον το κεφάλαιο που διαχώριζε, στις βιομηχανικές κοινωνίες, τους αστούς από το προλεταριάτο και τους φτωχότερους μικροαστούς. Το όριο στη μεταβιομηχανική κοινωνία είναι μια τεχνογνωσία «διευθυντική» με την ευρύτατη έννοια του όρου, συνδυασμός γενικής παιδείας, κρίσης και υψηλής εξειδίκευσης.

Έτσι, το εκπαιδευτικό μας σύστημα επαναφέρει ενισχυμένη την κοινωνική ανισότητα και την οικονομική ανισορροπία. Και η μεν ανισότητα δεν ενοχλεί όσους πιστεύουν στην αιωνιότητα του κεφαλαιοκρατικού συστήματος. Ωστόσο, ακόμη και αυτοί δεν μπορεί να παραβλέψουν την οικονομική ανισορροπία. Πώς θ' αντεπεξέλθει η ελληνική οικονομία στον διεθνή ανταγωνισμό; Θα γίνει άραγε η Ελλάδα αφ' ενός εξαγωγέας «υπηρετών» και μισθοφόρων «εγκεφάλων», αφ' ετέρου εισαγωγέας μεσαίων, εξειδικευμένων στελεχών; Εάν συμβούν αμφότερα, όπως είναι πιθανό, τότε θ' ακυρωθούν οι δυνατότητες που υπόσχεται η μεταλλαγή των ανωτέρων στρωμάτων, η ανάδυση μιας ανανεωμένης ηγετικής τάξης.

[Δημοσίευμα στην εφημερίδα *Το Βήμα*, 13-11-1994]

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Γ. Β. Δερτιλή, *Αίσια και απ-αίσια*

1. Αποδώστε περιληπτικά το κείμενο (περίπου 100-120 λέξεις).
2. Ποια είναι τα «τρωτά» του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, σύμφωνα με τον αρθρογράφο;
3. Να σχολιάσετε σε μια παράγραφο τη φράση του κειμένου «η εξειδικευμένη εκπαίδευση χρειάζεται γερό υπόβαθρο γενικής παιδείας».
4. Το άρθρο γράφτηκε το 1994. Πιστεύετε ότι η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση που επακολούθησε κατόρθωσε να επουλώσει ορισμένες από τις πληγές που αναφέρονται;

Να φύγουν οι εξετάσεις από το Λύκειο!

Γ. Μπαμπινιώτης

Η μέση εκπαίδευση μετατρέπεται όλο και περισσότερο σε προθάλαμο των ΑΕΙ, επισημαίνει ο Γ. Μπαμπινιώτης και θέτει προς συζήτηση δύο προτάσεις που μπορούν να απαγκιστρώσουν το Λύκειο από τη λογική του εξεταστήριου

Το Λύκειο όλο και περισσότερο, από πλευράς παιδείας, οδηγείται σε κατάρρευση. Η πιο πρόσφορη βαθμίδα απόκτησης παιδείας, καλλιέργειας της κρίσης των μαθητών και προετοιμασίας τους να ενταχθούν στην κοινωνία και να σταδιοδρομήσουν ποικιλοτρόπως, η παιδεία στο Λύκειο έχει χρεοκοπήσει. Η κρίσιμη ηλικία των 15-18 χρόνων μένει παιδευτικά αναξιοποίητη με φανερές δυσλειτουργίες και επιπτώσεις. Τις ζούμε όλοι καθημερινώς και θα περιοριστώ να αναφέρω εδώ τις πιο έντονα αισθητές:

1. Το Λύκειο έχει παύσει να λειτουργεί ως αυτόνομη ανώτατη βαθμίδα της γενικής παιδείας. Λειτουργεί ως Φροντιστήριο, δηλαδή ως προπαρασκευαστική βαθμίδα για τα ΑΕΙ, όπου δεν ενδιαφέρει η ουσιαστική γνώση και η βαθύτερη καλλιέργεια της προσωπικότητας του εφήβου, αλλά η τυποποιημένη ανεπεξέργαστη γνώση, μια «παιδεία κονσέρβας» που έχει ως μοναδικό στόχο τη βαθμοθηρία. Το παν είναι οι εξετάσεις.

2. Η ύλη των εξετάσεων, σ' ένα σύστημα αποπροσανατολισμένο από την πραγματική παιδεία, σ' ένα σύστημα που αλληθωρίζει μονίμως προς τα ΑΕΙ και που για πολλούς άλλους λόγους δυσλειτουργεί, όλο και

συρρικνώνεται. Μετριέται με σελίδες: 97 σελίδες το τάδε μάθημα, 104 το άλλο. Μια ποσοτική θεώρηση της γνώσης που δεν έχει προηγούμενο ούτε και όρια. Σημασία δεν έχει το τι διδάσκεται, αλλά το τι εξετάζεται. Δεν εξετάζεται, δεν ενδιαφέρει. Άντε να μιλήσει ο καθηγητής για παιδεία, για αξίες, για ιδανικά, για καλλιέργεια... Βρίσκεται εκτός ύλης, θεωρείται «φευγάτος» και αντιμετωπίζεται ειρωνικά και με μεγαλόψυχη ανεκτικότητα!

3. Αφού η γνώση δεν είναι για τη γνώση και για την καλλιέργεια του ανθρώπου, αλλά μόνο για την εισαγωγή στα ΑΕΙ με την απόκτηση υψηλών βαθμών, ζητούμενο και μέθοδος επίτευξης του στόχου γίνεται η μηχανική αποστήθιση της εξεταζόμενης ύλης, η παπαγαλία. Όποιος μάθει καλύτερα απ' έξω την ύλη, όποιος δεν παραλείψει αράδα από το κείμενο των 97 σελίδων, αυτός θα επικρατήσει· αυτός θα πάρει τον υψηλότερο ποθητό βαθμό. Κι αν τολμήσει κανείς να βάλει σε εξετάσεις ερώτηση κρίσεως. Το σύστημα θα τον αποβάλει. Θα ξεσηκώσει τη γενική κατακραυγή, πώς τόλμησε να αμφισβητήσει το σύστημα, να αδικήσει τα παιδιά, να υποσκάψει την παπαγαλιοκρατία.

4. Μα με την αποστήθιση μιας πολύ περιορισμένης ύλης όλοι θα παίρνουν άριστα. Και λοιπόν; Είναι κακό να έχουμε τόσους αριστούχους; Η διαδικασία είναι γνωστή και αναμενόμενη: όσο περιορίζεις την εξεταζόμενη ύλη, όσο τυποποιείς τις ερωτήσεις, όσο αποκλείεις την κρίση από τα εξεταζόμενα θέματα, τόσο περισσότερους αριστούχους έχεις. Μόνο που πρόκειται για ψευδοαριστούχους, πράγμα — κι αυτό είναι πιο τραγικό — που το γνωρίζουν τα ίδια τα παιδιά και, φυσικά, οι διδάσκοντες, και που κατά βάθος κανείς δεν το παίρνει στα σοβαρά, ούτε και το εκτιμά. Ίδού πώς κατασκευάζεται η κοινωνία των (ημιμαθών) αριστούχων που ζήσαμε πριν από μερικές εβδομάδες με την έκδοση των αποτελεσμάτων και με τις τραγελαφικές καταστάσεις που προκλήθηκαν από τα «υποτιμημένα» άριστα.

5. Αφού το Λύκειο δεν είναι χώρος παιδείας αλλά προθάλαμος των ΑΕΙ, είναι προτιμότερο — και απαραίτητο — για τον μαθητή να θητεύσει στους «μάστορες» του είδους, στους φροντιστές. Αυτοί ξέρουν. Αυτοί, μέσα από έναν ελεύθερο ανταγωνισμό και με σκληρή προσπάθεια, έχουν διαμορφώσει μια τυποποιημένη και αυστηρά προδιαγεγραμμένη προσπέλαση της εξεταζόμενης γνωστικής ύλης, που οδηγεί πράγματι σε αποτελέσματα, σε «επιτυχίες» στις εξετάσεις. Έτσι ανθεί — και θα ανθεί — η παραπαιδεία, όσο το Λύκειο δεν παρέχει παιδεία, αλλά προετοιμάζει για τις εξετάσεις στα ΑΕΙ.

6. Και η δουλειά στο σχολείο; Δεν πρέπει να μετρήσει και αυτή για την εισαγωγή στα ΑΕΙ; Φυσικά, και πρέπει. Δώσε, λοιπόν, κι εσύ εκπαιδευτικέ του Λυκείου κανέναν βαθμό παραπάνω να βοηθήσεις τον μαθητή σου να μπει στο Πανεπιστήμιο. Στο κάτω-κάτω δικός σου μαθητής είναι και ξέρεις ότι αγωνιζε-

ται φιλότιμα. Μα πριμοδοτώντας τους μαθητές, θα αυξήσεις τον αριθμό των ψευδοαριστούχων. Και λοιπόν; Εσύ θα διορθώσεις το σύστημα — εις βάρος μάλιστα των μαθητών σου; Μη θίγεις τα κακώς κείμενα, μέχρι που να διορθωθεί η κατάσταση.

7. Δηλαδή η αξία του απολυτηρίου του Λυκείου είναι μόνο για να μπει κανείς στο Πανεπιστήμιο; Δεν είναι για να δουλέψει; Δεν θεωρείται ο κάτοχος απολυτηρίου του Λυκείου ένας μορφωμένος άνθρωπος που μπορεί να ασκήσει ένα επάγγελμα, που δεν απαιτεί επιστημονική ειδικευση, με αξιοπρέπεια; Οι χιλιάδες των πτυχιούχων Λυκείου, που στελέχωσαν παλιότερα το Δημόσιο, τις Τράπεζες, τις ιδιωτικές επιχειρήσεις κ.λπ., πώς τα κατάφεραν; Πώς αυτοί πήραν ένα απολυτήριο που είχε πραγματικό αντίκρισμα, ενώ το σημερινό απολυτήριο δεν φαίνεται να έχει κανένα αντίκρισμα; Μήπως δίνουμε λάθος απολυτήριο; Μήπως βρισκόμαστε γενικά σε λάθος δρόμο;

8. Και τα Πανεπιστήμια στην Ελλάδα δεν έχουν κανένα λόγο στην επιλογή των φοιτητών τους; Κι αν αυτό συμβαίνει, πώς μπορούν να διαφέρουν στις σπουδές που παρέχουν, στους στόχους που θέτουν, στη φυσιογνωμία που θέλει να διαμορφώσει το καθένα; Όχι, τα Πανεπιστήμια δεν έχουν λόγο, γιατί μπορεί να χαριστούν. Δεν παρέχουν εχέγγυα αντικειμενικής αξιολόγησης. Δηλαδή τα Πανεπιστήμια, που καταρτίζουν τους επιστήμονες και προσφέρουν ό,τι καλύτερο έχει να επιδείξει η χώρα σε πνευματικό, διανοητικό και παιδευτικό επίπεδο, είναι αναξιόπιστα; Τους απαγορεύεται — για λόγους αντικειμενικότητας — να συμμετέχουν στην επιλογή των φοιτητών που τα ίδια θα εκπαιδεύσουν; Ναι, έτσι συμβαίνει στην Ελλάδα. Για λόγους, καθαρά, αντικειμενικότητας...

Με τις τελευταίες παρατηρήσεις έχουμε ήδη περάσει στον χώρο του παραλόγου και πρέπει να σταθούμε εδώ για να μη προχωρήσει ο παραλογισμός και για να δούμε τι μπορεί να αντιπροτείνει κανείς. Ας ξεκινήσουμε από μια καίρια παρατήρηση: Όλες οι μεταρρυθμίσεις, βελτιώσεις μεταρρυθμίσεων ή και μερικές ή ολικές αντιμεταρρυθμίσεις των τελευταίων χρόνων έχουν κινηθεί στη λογική του Λυκείου ως εξεταστήριου για την εισαγωγή στα Πανεπιστήμια. Αυτή η λογική έχει τα μειονεκτήματα που πολλοί μελετητές των εκπαιδευτικών μας πραγμάτων και μαζί ο γράφων τις γραμμές αυτές έχουμε κατά καιρούς επισημάνει. Βελτιώσεις σ' αυτό το σύστημα δεν χωρούν. Πάσχει στη βάση του. Το μόνο σωστικό του μέσο είναι η σχεδία μιας δήθεν αντικειμενικότητας, που εξασφαλίζεται πράγματι με κόστος την κατακόρυφη πτώση της στάθμης της παιδείας μας. Όποιος βοηθήσει το Λύκειο να απελευθερωθεί από τον θανάσιμο εναγκαλισμό των εισαγωγικών εξετάσεων, θα προσφέρει έργο πραγματικά εθνικής σημασίας, αφού θα συντελέσει στην αποκατάσταση της χαμένης ανώτερης βαθμίδας της Παιδείας μας.

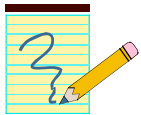

Του Quino

Πώς μπορεί να γίνει αυτό; Τελείως σχηματικά και, κατ' ανάγκην, υπεργενικευτικά από τους περιορισμούς του χώρου που έχει ο γράφων, η λύση μπορεί να αναζητηθεί προς δύο δυνατές κατευθύνσεις: Είτε οι εξετάσεις για τα ΑΕΙ να μετακινηθούν σε ένα μεταλυκειακό στάδιο, αποσπασμένες τελείως από τις τριετείς σπουδές στο Λύκειο, είτε να οργανωθεί ένα προπαρασκευαστικό προπανεπιστημιακό έτος μέσα στα Πανεπιστήμια. Και οι δύο λύσεις θα απαγκιστρώσουν το Λύκειο από τις εξετάσεις για τα ΑΕΙ και θα προσδώσουν την απαραίτητη παιδευτική αυτονομία του. Η λύση των μεταλυκειακών εξετάσεων υπό ορισμένες προϋποθέσεις, εκτός από την επιδιωκόμενη «αναγέννηση» του Λυκείου, μπορεί να δώσει κι ένα ουσιαστικό ποιοτικό περιεχόμενο στις εισαγωγικές εξετάσεις: να περιλάβει μια διευρυμένη ύλη που θα επιτρέπει να φανούν οι ικανότεροι να νομιμοποιήσει και να αξιοποιήσει τον έλεγχο της κρίσης των εξεταζομένων μέσα από κατάλληλα εξεταστικά θέματα· να διαφοροποιήσει τις απαιτήσεις ανάλογα με τα Πανεπιστήμια, στα οποία θα θελήσει να εισαχθεί κάθε υποψήφιος φοιτητής. Η λύση του προπανεπιστημιακού έτους προϋποθέτει φοίτηση σ' ένα προπαρασκευαστικό έτος του Πανεπιστημίου και αυστηρή επιλογή με υψηλές απαιτήσεις των υποψήφιων φοιτητών που θα κρίνονται άξιοι να συνεχίσουν τις σπουδές στο Πανεπιστήμιο. Στην πρώτη εφαρμογή του μέτρου θα υπάρξει πράγματι «συνω-

στισμός», που θα εκλείψει από τη συνειδητοποίηση των απαιτήσεων μιας δίκαιης αλλά αυστηρής επιλογής. Υπέρ της λύσης του προπανεπιστημιακού έτους θα είναι ότι το σημερινό τουλάχιστον επίπεδο των σπουδών όσων φθάνουν στα Πανεπιστήμια, πραγματικά χρειάζεται ενίσχυση ώστε να βελτιωθεί και να διευκολύνει τις μετέπειτα σπουδές.

Έχω συνείδηση ότι και οι δύο λύσεις χρειάζονται κατάλληλη επεξεργασία για να εφαρμοσθούν και ότι έχουν συγκριτικά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Ωστόσο είναι λύσεις που έχουν δοκιμασθεί και έχουν επιτύχει. Όλα συζητούνται και πολλά μπορούν να γίνουν εκτός από ένα: να παραμείνει το Λύκειο όπως είναι σήμερα, έρμαιο των εισαγωγικών εξετάσεων και μια ουσιαστικά εξωφλημένη βαθμίδα της Παιδείας μας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Γ. Μπαμπινιώτη, «*Να φύγουν οι εξετάσεις από το Λύκειο!*»

1. Σημειώστε τους πλαισιωμένους των παραγράφων του κειμένου.
2. Αποδώστε περιληπτικά το κείμενο (περίπου 120-150 λέξεις).
3. Εντοπίστε το πρόβλημα με το οποίο ασχολείται το κείμενο, τη θέση του συγγραφέα και αποδώστε συνοπτικά τη συλλογιστική πορεία του.
4. Αφού μελετήσετε το παρόν άρθρο ετοιμάστε ένα δικό σας κείμενο για τη σχολική εφημερίδα όπου θα παρουσιάζετε το πλαίσιο λύσης που προτείνει ο κ. Μπαμπινιώτης, θα ανιχνεύετε τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά του και τέλος θα διατυπώνετε τις δικές σας θέσεις στο πρόβλημα.
5. Ο συγγραφέας είναι της γνώμης ότι το υπάρχον σύστημα στηρίζεται σε έναν παραλογισμό. Προσπαθήστε να τον εντοπίσετε και εξετάστε αν πράγματι πρόκειται για παραλογισμό.
6. Η λύση που προτείνει ο συγγραφέας αποδεσμεύει την πανεπιστημιακή επιλογή από το Λύκειο και τη μεταθέτει σε ένα ενδιάμεσο έτος σπουδών, μετά το Λύκειο και πριν από την κανονική πανεπιστημιακή φοίτηση. Εξετάστε το ζήτημα και διατυπώστε ελεύθερα τη γνώμη σας.

«Εις εαυτόν»: περί κρίσης και κρίσεων

Γ. Μπαμπινιώτης

Σε ώρες περισυλλογής αναρωτιέμαι πώς μπορεί η ελληνική εκπαίδευση να μορφώσει σκεπτόμενους πολίτες με ανεπτυγμένη ικανότητα κρίσης, που να μπορούν να αντιμετωπίσουν κρίσεις οικονομικές, όπως αυτή που μάς βρήκε, κρίσεις ηθικές σε σχέση με την ουσία και τις προτεραιότητες στη ζωή του ανθρώπου, κρίσεις αξιών, κρίσεις...

Η απάντηση που μου βγαίνει σχεδόν αυθόρμητα είναι ότι για να δημιουργήσεις σκεπτόμενους πολίτες απαιτείται ένα ριζικά ανανεωμένο εκπαιδευτικό σύστημα που θα μετακινηθεί αμετάκλητα από την παθητική γνώση στην κριτική σκέψη. Σκέπτομαι πως αυτό μπορεί να επιτευχθεί αν αλλάξει εκ βάθρων ο τρόπος διδασκαλίας στο σχολείο με αυτόν τον παιδαγωγικό στόχο. Αν ασκήσουμε τους μαθητές μας να αυτενεργούν: να αναζητούν οι ίδιοι (συνεργαζόμενοι κατά ομάδες) τις πληροφορίες για τα διδασκόμενα αντικείμενα, να ανατρέχουν σε βιβλία, να δουλεύουν σε σχολικές βιβλιοθήκες, να αξιοποιούν την εκπαιδευτική τεχνολογία (το Διαδίκτυο), να ψάχνουν, να συζητούν, να ρωτούν, να βρίσκουν. Αυτές τις πληροφορίες αν οι ίδιοι οι μαθητές δουλέψουν από κοινού να τις οργανώσουν, αν τις παρουσιάσουν και τις συζητήσουν μεταξύ τους και μέσα στην τάξη με διακριτικό ενορχηστρωτή πάντα τον δάσκαλο, τότε θα γίνει το θαύμα: θα μάθουν να κρίνουν, να συζητούν, να επιχειρηματολογούν, που σημαίνει να σκέπτονται. Τότε θα αλλάξει όλο το κλίμα στο σχο-

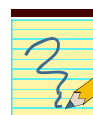
λείο. Τότε μπορεί να έλθει η ευλογημένη ώρα που οι μαθητές θα εκτιμήσουν και θα αγαπήσουν το σχολείο. Τότε και ο δάσκαλος θα αλλάξει ρόλο, περνώντας από τη διδακτική ρουτίνα στην αληθινά δημιουργική διδασκαλία, μια διαδικασία που και τον ίδιο θα γεμίζει ψυχικά και που θα εμπνέει τους μαθητές του. Ολα αυτά, σκέπτομαι πάλι, προϋποθέτουν αλλαγή τού σχολικού («αναλυτικού») προγράμματος, επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και συγκρότηση σχολικών βιβλιοθηκών. Ολα αυτά — παρηγοριέμαι — περιλαμβάνονται ήδη ρητά και αναλυτικά στο *Πόρισμα τού Εθνικού Διαλόγου για την Παιδεία*. Ολα αυτά, λέω στον εαυτό μου, μπορούν να γίνουν. Μπορούμε πράγματι να μορφώσουμε πολίτες σκεπτόμενους, υπεύθυνους, δημοκρατικούς, κοινωνικά ευαίσθητους, πολίτες που να μπορούν να οργανώσουν δημιουργικά τη ζωή και να προλάβουν ή να αντιμετωπίσουν τις όποιες κρίσεις. Γιατί μια κρίση δεν είναι ποτέ μόνο καθαρά οικονομική. Έχει σχέση με πολιτικές επιλογές και πράξεις, δηλαδή με τον τρόπο σκέψης κυβερνώντων και πολιτών και, τελικά, έχει άμεση σχέση με την παιδεία τους.

Πάλι αναρωτιέμαι: Ολα αυτά δεν προϋποθέτουν ότι μάς ενδιαφέρει ο πολιτισμός, ότι μάς ενδιαφέρει μια παιδεία ουσίας, πραγματικής καλλιέργειας, και ιδιαίτερα μια ελληνική παιδεία; Μάς ενδιαφέρει πράγματι να γνωρίσουν τα παιδιά μας τον ελληνικό πολιτισμό, τις ρίζες τους, την κληρονομιά τους, την παράδοσή τους; Μπορούμε να πετύχουμε μια τέτοια παιδεία, μια δημιουργική επαφή με τον πολιτισμό μας;

Η απάντηση μού βγαίνει σκληρή: Ο ελληνικός πολιτισμός και η ελληνική παιδεία στη χώρα μας είναι υποτιμημένες αξίες! Κάποια στιγμή — από ακατανόητη και αδικαιολόγητη παρεξήγηση — το να μιλάς για *ελληνικότητα, ελληνισμό, ελληνική παράδοση* κ.λπ. θεωρήθηκε εθνικισμός, πατριδολατρία, προγονοπληξία κ.τ.ό. Εφτασε να θεωρείται κανείς υπερσυντηρητικός, δεξιός, αντιπροοδευτικός κ.λπ., αν υποστήριζε την ανάγκη συστηματικής διδασκαλίας τής διαχρονίας τής γλώσσας μας στο σχολείο, τη διδασκαλία τού αρχαίου λόγου και την άμεση επαφή των μαθητών με το κείμενο, με ό,τι ο Σεφέρης αποκαλούσε τα «παλαιότερα Ελληνικά μας». Αυτή η στάση μπορεί να ξεκίνησε καλοπροαίρετα ως αντίδραση σε ακραίες θέσεις που είχαν υπάρξει πράγματι στο παρελθόν, ως αντίθεση σε ξεπερασμένες μεθόδους διδασκαλίας και σε προσπάθειες υπερπροβολής τής ελληνικής αρχαιότητας εις βάρος τού Νέου Ελληνισμού, οδήγησε όμως στο άλλο άκρο: σε παραμέληση τής επαφής με τη διαχρονία τού Ελληνισμού και σε υπονόμηση τής συνέχειας που διακρίνει ιστορικά και πολιτισμικά τον Ελληνισμό, με αδιάψευστη μαρ-

τυρία τη γλώσσα μας. Έτσι καλλιεργήθηκε μια, σε μεγάλη έκταση, τεχνητή ιδεολογική σύγκρουση ανάμεσα στον Νέο Ελληνισμό και στις παλαιότερες μορφές τού ελληνικού πολιτισμού (Αρχαιότητα και Βυζάντιο), τεχνητή γιατί στην πραγματικότητα ούτε οι μεν ούτε οι δε απέρριπταν ό,τι προηγήθηκε ή ό,τι ακολούθησε, απλώς το υπέτασσαν, δεν το προέβαλαν ή, στη χειρότερη περίπτωση, το υποβάθμιζαν.

Οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα είναι σαφή δείγματα αυτού τού «πολιτισμικού ψευδοδιλήματος», που παραβλέπει ότι Ελληνισμός και ελληνικότητα, εγγενώς και κατά ιστορική αναγκαιότητα, έχουν και τις δύο διαστάσεις, την παλαιότερη και τη νεότερη, με συνεκτικό στοιχείο ό,τι ονομάζουμε συνέχεια, η οποία είναι μια δυναμική έννοια που δεν σημαίνει στατικότητα ή έλλειψη μεταβολών και εξέλιξης. Ούτε η ελληνική γλώσσα λ.χ. μπορεί δημιουργικά να διδαχθεί ερήμην τής γλωσσικής μας διαχρονίας (μολονότι η έμφαση πρέπει να δίδεται στα σύγχρονα, βεβαίως, με συστηματική αναφορά στα παλαιότερα Ελληνικά μας) ούτε και η ιστορία μας μπορεί να διδαχθεί αποκομμένη από προηγούμενες χρονικές φάσεις και πολιτισμικές καταβολές που φωτίζουν τα νεότερα. Ιδιαίτερα ο ιστορικός πρέπει να είναι εξαιρετικά προσεκτικός, ώστε στην προσπάθεια τής ιστορικής περιγραφής ή αποτίμησης των γεγονότων να μην τραυματίζει την ευαισθησία των ανθρώπων χωρίς και να θυσιάζει την αλήθεια. Πρόκειται για πολύ λεπτές προσεγγίσεις που απαιτούν και γνώση και μαστοριά. Η ιστορική αλήθεια, όταν είναι πράγματι αλήθεια και όταν δίδεται σωστά, δεν πληγώνει. Διδάσκει.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Γ. Μπαμπινιώτη, «*Εις εαυτόν*»

1. Αποδώστε περιληπτικά το κείμενο σε 100-120 λέξεις.
2. Επιλέξτε μία από τις ερωτήσεις που θέτει ο συγγραφέας και αναπτύξτε την απάντηση με δικό σας τρόπο.
3. Γιατί ο συγγραφέας επιλέγει τον συγκεκριμένο τρόπο να παρουσιάσει τις σκέψεις του;
4. Ποια είναι η αξία της παιδείας στη σημερινή ελληνική κοινωνία και τι συνέπειες έχει αυτή η εκτίμηση στην ποιότητα του εκπαιδευτικού συστήματος;
5. Ο συγγραφέας προβάλλει μια συγκεκριμένη αντίληψη η οποία θεωρεί απαραίτητη τη σύνδεση του αρχαίου παρελθόντος με τη νεότερη πορεία του ελληνισμού. Παρουσιάστε αυτή την αντίληψη και διατυπώστε ενδεχόμενες αντιρρήσεις.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

www.ypepth.gr/

Η ιστοσελίδα του Υπουργείου Παιδείας περιέχει χρήσιμες πληροφορίες όπως εγκυκλίους και αποφάσεις, την ύλη των εξετάσεων, ηλεκτρονικά βιβλία κ.ά. Η ιστοσελίδα περιλαμβάνει συνδέσεις (links) σε ιστότοπους με πολύ χρήσιμο υλικό.

<http://www.pi-schools.gr/>

Η ιστοσελίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου προσφέρει σε ηλεκτρονική μορφή όλα τα βιβλία που διατίθενται στα σχολεία και επιπλέον τα βιβλία του καθηγητή (τα οποία συχνά σπανίζουν) αλλά και τις οδηγίες διδασκαλίας. Υπάρχει επίσης διαθέσιμο λογισμικό για ορισμένα μαθήματα.

<http://www.sch.gr/>

Η ιστοσελίδα του Πανελληνίου Σχολικού Δικτύου αφορά κυρίως τους εγγεγραμμένους εκπαιδευτικούς αλλά και μαθητές. Κάθε εκπαιδευτικός μπορεί μέσω του Σχολικού Δικτύου να αποκτήσει δωρεάν πρόσβαση στο Διαδίκτυο και την προσωπική του ιστοσελίδα.

<http://e-yliko.gr/>

Στην ιστοσελίδα αυτή διατίθεται ελεύθερο εκπαιδευτικό λογισμικό ή άλλο υλικό που μπορεί να υποστηρίξει τη διδασκαλία. Ο κάθε εκπαιδευτικός μπορεί επίσης να αναρτήσει εκεί τη δουλειά του.

<http://www.gunet.gr/>

Το «Δίκτυο Πρόσβασης και Υπηρεσίες Κορμού για την Εκπαίδευση» (Greek University Network), ιστοσελίδα στην οποία συμμετέχουν 18 ελληνικά ΑΕΙ και 14 ΤΕΙ.

<http://www.alfavita.gr/>

Πρόκειται για έναν διαδικτυακό τόπο πολύ ενημερωμένο σε ζητήματα όπως η εκπαιδευτική νομοθεσία, εγκύκλιοι, αποφάσεις κλπ. Η ιστοσελίδα ενημερώνεται καθημερινά σχετικά με όποιο εκπαιδευτικό ζήτημα απασχολεί τον Τύπο.

<http://www.pde.gr/forum/index.php>

Η ιστοσελίδα της κοινότητας των εκπαιδευτικών. Άρθρα και μηνύματα, αγγελίες, συζητήσεις και ό,τι μπορεί να ενδιαφέρει την εκπαιδευτική κοινότητα.

www.ee.gr/f/faf.htm#6

Σε αυτή τη σελίδα θα ενημερωθείτε για όλα τα χρηματοδοτούμενα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως το «Σωκράτης», το «Λεονάρντο» κ.ά. Θα διαλέξετε πρόγραμμα και θα δείτε αν πληροίτε τις προϋποθέσεις ή πού πρέπει να απευθυνθείτε.

<http://wikipedia.org/>

Η Wikipedia αποτελεί μια φιλόδοξη εθελοντική προσπάθεια δημιουργίας μιας νέας εγκυκλοπαίδειας στο Διαδίκτυο. Χαρακτηριστικό της προσπάθειας είναι ότι τα άρθρα της συντάσσονται και καταχωρούνται από τους χρήστες, ενώ μπορούν να συμπληρωθούν από οποιονδήποτε.

<http://www.circe.be/>

Το πρόγραμμα με την επωνυμία «Κίρκη» πραγματοποιείται σε πανευρωπαϊκό επίπεδο και αποσκοπεί στην προώθηση της κλασικής παιδείας. Στην ιστοσελίδα του προγράμματος βρίσκονται σχέδια διδασκαλίας, άρθρα, συζητήσεις και εποπτικό υλικό που υποστηρίζει τη διδασκαλία της κλασικής γραμματείας, ενώ σε ετήσια βάση διοργανώνεται συνάντηση των μελών.

<http://www.kee.gr/>

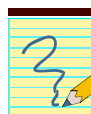
Το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας (ΚΕΕ) είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου και εποπτεύεται από το Υπουργείο Παιδείας. Στις σελίδες του μπορείτε να βρείτε έρευνες για εκπαιδευτικά θέματα, εκδόσεις για την αξιολόγηση των μαθητών καθώς και πληροφορίες για περαιτέρω εκδόσεις του.

<http://www.perseus.tufts.edu/>

Το πρόγραμμα Περσέας (του Πανεπιστημίου TUFTS της Μασαχουσέτης) αποσκοπεί στη δημιουργία μιας ψηφιακής βιβλιοθήκης κλασικών σπουδών η οποία θα διαθέτει σε ελεύθερη πρόσβαση τα έργα της αρχαίας ελληνικής και λατινικής γραμματείας, στο πρωτότυπο κείμενο και σε αγγλική μετάφραση.

www.snet.gr/

Ένα από τα πολλά ηλεκτρονικά φροντιστήρια που υπάρχουν στο Διαδίκτυο, με το οποίο συνεργάζονται πολλά πραγματικά φροντιστήρια. Θα βρείτε βιβλιοθήκη μαθημάτων, ασκήσεις κ.λπ.

ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- Να δώσετε την ετυμολογία και να δείξετε τη σημασιολογική διαφορά των όρων:

α. Μεταρρύθμιση	δ. Αναδόμηση
β. Αναδιάρθρωση	ε. Αναβάθμιση
γ. Καινοτομία	στ. Ανακαίνιση
- «Για να σταθεί η Ελλάδα ανάμεσα στα σύγχρονα κράτη χρειαζόταν νέες ιδέες, γρήγορη ανάπτυξη, αφομοίωση νέων τεχνολογιών. Το στίγμα που δόθηκε ήταν διαφορετικό. Λατρεία του παρελθόντος, ιδεοληπτική προσέγγιση του παρόντος, βαυκαλισμός. Αποτέλεσμα: το φάντασμα της αρχαίας Ελλάδας αντιπροσωπεύει μόνιμα τον ελληνικό πολιτισμό, η τεχνολογική εκπαίδευση καρκινοβατεί ακόμη και σήμερα, η θετική σκέψη συχνά καταπνίγεται.»
Εξηγήστε τις υπογραμμισμένες λέξεις/εκφράσεις με τη δηλωτική και τη συνυποδηλωτική τους σημασία και χρησιμοποιήστε τις σε μια δική σας περίοδο.
- «Η παιδεία είναι ο πιο ισχυρός στρατός», υποστήριζε ο Ρήγας Φεραίος. Ποιο νόημα αποδίδετε στην παραπάνω άποψη; (100-150 λέξεις)
- Να γράψετε αντώνυμα των παρακάτω λέξεων και να σχηματίσετε μ' αυτά μια περίοδο λόγου.

α. Προσανατολισμένος	στ. Αυτόνομος
β. Κατακραυγή	ζ. Υποσκάπτω
γ. Αποκαθιστώ	η. Ενίσχυση
δ. Αποσπασμένος	θ. Εξοφλημένος
ε. Διευρυμένη	ι. Αλληλένδετος
- Προσπαθήστε σε μία παράγραφο να διευκρινίσετε τη σχέση των δύο εννοιών, της *παιδείας* και της *εκπαίδευσης*. Σε ποιο βαθμό συμπίπτουν και πού διαφέρουν;

ΑΝΑΛΥΣΗ ΘΕΜΑΤΟΣ 1

- Κύρια έννοια:** το σημερινό σχολείο
- Θέσεις:** Υποστηρίζεται ότι το σημαντικότερο ζητούμενο της εκπαίδευσης είναι να διαμορφώσει μελλοντικούς πολίτες με α) οξύτητα κρίσης και β) ελευθερία σκέψης.
- Απαιτήσεις:** Κατά πόσο μπορούμε να πούμε ότι το σημερινό σχολείο ανταποκρίνεται σ' αυτόν τον στόχο;
(+Τεκμηριώστε την απάντησή σας)
- Είδος κειμένου:** δοκίμιο